

310

Nr 77 - Dec. 1906

4

MEDEDELINGEN BLAD

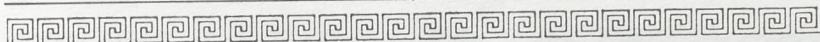

Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

INGEKOMEN 29 JAN. 1987

Ampt Epe

Nr. 77 december 1986

REDACTIE: R. Paasman, Beekstraat 46, 8162 HB Epe.

Tel.: 05780 - 12048.

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'.

'AMPT EPE'

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE.

De vereniging stelt zich o.m. tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van de Gemeente Epe.

Lidmaatschap f 20,- per jaar.

Bestuur:

Voorzitter : W. Terwel,
Apeldoornseweg 41,
8172 EH Vaassen,
Tel.: 05788 - 1455.

Secretaris/
Penningmeester : W. van Putten,
Hoofdstraat 80,
8162 AL Epe,
Tel.: 05780 - 13579.

Leden : M. Endendijk,
Mevr. Th. te Riele - ter Laak,
F. Zandstra.

Giro: 119.40.15 t.n.v. Penningmeester 'Ampt Epe' te Epe.

I.S.S.N. nr. 0166 - 2023.

Inhoud

Oud voorzitter G.S van Lohuizen benoemd tot ere-burger van Epe door R. Paasman	3
Aanbieding van het jubileumboek aan het gemeentebestuur door R. Paasman	5
Gemeentelijke zorg voor orde, rust en veiligheid in Epe gedurende de 19e eeuw door L. v.d Bremen	6
Ds. J.A. Prins en de Eper Gemeente Woning(4) door R. Paasman	14
Een eerste steenlegging met trieste afloop door W. Terwel.	28
Fabriek van Draaiwerken van W. Steinmann door G. Kouwenhoven	30
Vief en twintig jaar door A. v. Vemde-v.d. Bremen.	32
Boekennieuws door D. te Riele	35
Werkschema voor de archivaris van het Streekarchivariaat Noord-Veluwe van 20 okt. 1986 tot 17 april 1987	36

Oud-voorzitter G.S. van Lohuizen benoemd tot Ere-burger van Epe

De heer Van Lohuizen ontvangt uit handen van burgemeester Beuke de ere-penning.

Op 13 okt. 1986 ontving onze oud-voorzitter in de Ontvangstzaal van het gemeentehuis in Epe, uit handen van de burgermeester, H.J. Beuke, de ere-penning van de gemeente Epe.

In zijn toespraak somde de burgemeester de grote verdiensten van de heer Van Lohuizen voor de Eper gemeenschap op, niet alleen als stimulator van "Ampt Epe", maar ook als voorzitter van de "Stichting Behoud" en de stichting "Veluws Streekmuseum". Verder als bestuurslid van de "Milieugroep Noordoost Veluwe" en van de Woningbouwvereniging.

In de jaren dat hij president-kerkvoogd was van de Grote kerk, had hij de leiding bij de restauratie van die kerk. Hij was mede-oprichter van de A. Voorthuysenstichting, een school voor buitengewoon onderwijs. Hij is nog steeds voorzitter van het College van Oldermannen van het Sint-Anthonie Gilde.

Een respectabel aantal functies die hij geheel belangeloos en bekwaam vervuld heeft.

Bij de huldiging waren kinderen en kleinkinderen aanwezig (zijn vrouw was helaas wegens ziekte verhinderd) en verder B. en W., enkele gemeenteraadsleden, het bestuur van "Ampt Epe" met enige oud-medewerkers en vertegenwoordigers van instellingen waarvan de heer Van Lohuizen bestuurslid is geweest.

Wij feliciteren onze ereburger van harte met deze onderscheiding die hij zeker ruimschoots verdient heeft.

De voorzitter van "Ampt Epe", de heer W. Terwel, overhandigt de burgemeester het eerste exemplaar van het jubileum- boek.

Voorafgaande aan de huldiging van de heer Van Lohuizen, overhandigde onze voorzitter, de heer W. Terwel, het eerste exemplaar van het jubileumboek, getiteld "Concept beschrijving des ampts Epe" en geschreven omstreeks 1770 door Willem van Haersolte tot Yrst, met een korte toespraak aan de burgemeester.

Beide heren nodigden belangstellenden in de historie van Epe, uit, de nog "witte plekken" in het concept door bronnenonderzoek op te vullen.

In het boek is de originele tekst opgenomen met daarnaast de "vertaling" door mevr. Th. te Riele, die daarbij de medewerking kreeg van onze streekarchivaris, de heer G. Kouwenhoven. Verder is in het boek opgenomen een artikel van dr. J.S. van Veen over "Het ampt Epe onder het bestuur der Jonkers".

Het boek is alle leden gratis toegestuurd en een beperkt aantal exemplaren voor niet-leden is tegen betaling verkrijgbaar bij W. van Putten te Epe en Mevr. Te Riele te Vaassen.

De kosten van dit geschenk die de financiële draagkracht van "Ampt Epe" verre te boven gaan, worden gedekt door het St. Anthoniegilde en de stichting Eper Gemeente Woning.

Ofschoon het boek de leden gratis is aangeboden, zou een (kleine) bijdrage, gestort op giro 119 40 15, t.n.v. Penningmeester "Ampt Epe" te Epe, zeer welkom zijn.

R. Paasman.

Beide foto's zijn ons beschikbaar gesteld door Martin Hollering van Citopress foto-persburo te Twello.

Gemeentelijke zorg voor orde, rust en veiligheid in Epe gedurende de 19e eeuw.

In mijn eerste artikel (Mededelingen Blad 'Ampt Epe' no. 73.) heb ik de in 1818 opgerichte Maatschappij voor Weldadigheid al genoemd. Zij exploiteerde de zgn. Kolonies van Weldadigheid in Vledder (Frederiksoord), Veenhuizen en de Ommerschans. De opzet van deze kolonies was idealistisch; bedelaars en landloopers omscholen tot nijvere landlieden. Maar in de praktijk is daar niets van terecht gekomen. Het waren in feite opbergplaatsen voor degenen die in de maatschappij niet werden getolereerd. Bovendien kon het, ondanks steun van het Rijk en contribuanten, financieel bij lange na niet uit. In 1859 nam het Rijk het geheel over.

Er was wel verschil in opzet tussen de verschillende koloniën. Ommerschans was een bedelaarskolonie, in Veenhuizen werden veel weeskinderen opgenomen, (in 1827 verbleven er 1800), terwijl in Vledder hele gezinnen werden geplaatst. De omstandigheden, met name in Ommen waren verre van optimaal. Opgezet voor een capaciteit van 1000, verbleven er in 1827 bv. 1600 bedelaars. 1).

Hoewel de gemeente Epe in haar jaarverslagen hoog opgeeft van de heilsame preventieve werking van genoemde 'etablisementen', blijkt uit de-voorhanden zijnde gegevens dat er toch niet zoveel gebruik van werd gemaakt.

De inkomsten van de Maatschappij voor Weldadigheid bestonden ook uit contribuanten, die verenigd waren in plaatselijke afdelingen, zoals blijkt uit een brief van de burgemeester van Epe aan de Maatschappij van Weldadigheid d.d. 28-6-1831:

Van de gelegenheid maak ik gebruik te melden dat ik niet alleen geen bezwaar heb tegen het koloniestelsel der Mij. van Weldadigheid, maar integendeel dat die heilsame inrigting door mij alleszins bevorderd wordt, hetgeen kan blijken uit mijn verrigtingen gedurende mijn verblijf alhier, alzoo in elf jaren een contributie heb overgemaakt een bedrag van zes honderd zes en veertig gulden hetgeen zeker voor een landelijke gemeente waar geen mensen van onvermogen worden gevonden, niet gering zal genoemd worden, terwijl ik daarenboven de satisfactie heb dat het aantal leden sedert een jaar of drie het getal van 27 leden zich stand houdt.

Ik zou het beter vinden dat de belangenbehartiging van de Mij beter

aan de burgemeester dan aan de plaatselijke commissie zoude worden toevertrouwd.

Er waren twee categoriën die in aanmerking kwamen voor plaatsing. In de eerste plaats personen die voor rekening kwamen van de gemeente door hun status (bv. wezen en vondelingen) of door hun 'a-sociaal' gedrag, in de tweede plaats de bedelaars en landlopers die door de politie werden aangehouden.

Omtrent de eerste categorie moest, ingevolge een besluit van GS. d.d. 27-11-1822 de gemeente jaarlijks een opgave aan de Mij. van Weldadigheid doen over de stand der bedelarij en of er vondelingen, wezen of andere personen waren in de gemeente, die naar de koloniën van Weldadigheid zouden kunnen worden opgestuurd.

Deze opgave werd regelmatig gedaan, maar nooit was er sprake van personen die voor opzending in aanmerking kwamen. Bv. de opgave van 11-12-1838:

Er zijn geen voorwerpen in deze gemeente die voor opneming in de Koloniën van Weldadigheid in aanmerking komen. Er zijn geen kinderen in de gemeente welke in de termen vallen om opgezonden te worden.

Een belangrijke hinderpaal om kinderen of gezinnen op te sturen naar de Koloniën, waren de kosten. En vooral voor jongeren had men een goedkopere oplossing; in de eerder aangehaalde brief d.d. 28-6-1831, besluit de burgemeester met:

De diaconiebesturen van deze Gemeente zijn zeer wel voor de belangen van de Maatschappij gezind doch hebben geen voorwerpen om naar de koloniën te zenden en dat kan ook zelden met voordeel geschieden omdat derhalve voor zeer wijinig kosten kinderen van die jaren alhier bij landbouwers kunnen besteden en omdat dezelfde al zeer jong dit of dat werk kunnen verrichten.

In 1829 spreken zij zich voor dezelfde goedkopere oplossing uit:

Gemeente en diakenen voelen er niets voor kinderen op te zenden naar instellingen van de Mij. voor Weldadigheid. Gezonde kinderen van 6 tot 13 jaar en voor de andere minderjarigen tot hoogstens 25 jaar zijn de kosten te hoog. Als zijnde dergelijke kinderen al vroeg voor eenig nut voor landbouw- of fabriekmatige arbeid, derhalve doorgaans bij de naaste bloedverwanten kunnen gelaten worden welke zich met een nog geringere toelage te weder stellen.

In 1828 wordt het gezin Schouw geplaatst in Frederiksoord. Maar één kind uit het gezin is bij een broer van de vrouw en die wil het niet afgeven. Hij krijgt een proces-verbaal en de burgemeester besluit zijn

begeleitend schrijven aan de Officier van Justitie als volgt:

Ik heb hem reeds herhaalde malen doen aanzeggen dat hij zoude zorgen dat het kind bij zijne ouders kwam, hetwelk bovendien ook zeer gelukkig voor het kind zoude zijn, alzoo het nu eene verwilderde opvoeding krijgt en in de colonie Frederiksoord althans school-onderwijs zoude genieten.

D.d. 22-1-1824 draagt de schout van Epe een candidaat voor de Inst. van Weldadigheid voor bij de Plaatselijke commissie met de volgende brief:

Meen ik wederom een voorwerp te hebben hetwelk zeer geschikt zoude wezen. Een persoon van 34 jaar, zeer sterk en gezond, doch van kindsbeen af gewend is zijn leven in luiheid en lediggang door te brengen en wanneer iemand hem tot werken aanzet dan dreigt en vloekt hij zoodat de mensen waar hij door de Diaconie besteed is, bevreesd zijn om hem tot werken aan te sporen. Zulks heeft hem hoe langer hoe stouter gemaakt.

Of de 'stouterd' ook werkelijk geplaatst is, heb in niet na kunnen gaan! In 1824 verblijven voor rekening van de gemeente Epe twee inwoners in de werkinrichting te Hoorn, (ook wel bekend als de 'Krententuin'). De burgemeester schrijft aan Hoorn de mensen vrij te laten mits ze beloven aan het werk te gaan. Want het tweetal heeft al een 'ondraaglijke' last van f. 200,— op de gemeente gelegd. Zij worden inderdaad vrijgelaten, maar met weinig resultaat want op 7-9-1830 schrijft de burgemeester een brief aan de Ov.J. te Arnhem over de vrouw (de man is inmiddels overleden) met de mededeling:

'dat zij zich reeds eenmaal in het werkhuis in Hoorn bevonden heeft en dat zij op mijn verzoek in vrijheid gesteld is in de hoop dat zij van gedrag veranderen zoude, dat men zich hierin echter bedrogen heeft gevonden en dat men niet weet dat er immer eene directe misdaad ten laste heeft gestaan en zoo zij thans geen zwaardere straf op den hals gehaald zoude het zeer voegzaam zijn haar naar het bedelaarsgesticht te Ommerschans te zenden.

Meer plaatsingen in Hoorn heb ik niet kunnen vinden. De bedelaars en landlopers die door de veldwachters werden betrapt, gingen meestal naar de Ommerschans. Zolang dat een instelling was van de Mij. voor Weldadigheid gebeurde dit voor rekening van de gemeente. Voor het invoeren van het Wetboek van Strafrecht in 1838, gebeurde dat heel vlot, hetgeen moge blijken uit het volgende:

Op 25-7-1834 trof veldwachter Scheidemans in Vaassen twee kinderen,

resp. 10 en 12 jaar oud, bedelend aan. De burgemeester liet hen, *ondanks sterke oppositie en bedreiging van den vader*, overbrengen naar de Ommerschans. De vader heeft het er blijkbaar niet bij laten zitten, want op 22-12-1834, ontvangt de burgemeester van de District-commissaris voor Noord- en Midden-Veluwe een standje over het opzenden van de twee kinderen met o.a de opmerking:

dat de gemeenteambtenaar zich door deze onregelmatige behandeling van de zaak voor persoonlijke onaangenaamheden heeft blootgesteld, hoezeer hij overgens ook tracht deze af te wenden.

Na de invoering van het Wetboek van Straftrecht in 1838, moest het wettig en overtuigend bewijs van het delict geleverd zijn, alvorens tot veroordeling (en plaatsing in de Ommerschans) kon worden overgegaan. Hetgeen de burgemeester in zijn jaarverslag van 1839 tot de volgende opmerking brengt:

Het schijnt een ongunstige bepaling van het nieuw ingevoerde wetboek dat het getuigen van een veldwachter niet voldoende is om iemand wegens bedelarij te doen straffen en daar het meestal moeilijk is om landloopers of bedelarij te betrappen zoo is het te vreezen dat deze bepaling nadeelig zal werken op het stuk der bedelarij.

Hoewel de beschikbare gegevens verre van volledig zijn krijg ik toch de indruk dat de bewoners van de eigen gemeente met betrekking tot bedelarij wat milder werden aangepakt dan die uit een andere gemeente.

Zo valt het op dat meest bedelaars uit een andere gemeente of zwerwers worden opgepakt.

4-8-1823: *Veldwachter Beert Wagenaar heeft Jan van Aalst, zonder vaste woonplaats binnen deze gemeente, bedelend aangetroffen. Opgestuurd naar de Ommerschans.*

10-8-1823: *Anna Maria Spenker, 53 jaar, door haar man verstoten, bedelend aangetroffen en opgestuurd.*

In 1838 betreft het de gepensioneerde Low, die van plaats naar plaats zwerft, de burgemeester vraagt aan de O.v.J. of hij kan worden opgezonden naar de Ommerschans. Maar een week later is gebleken dat Low een vreemdeling is en de burgemeester vraagt zich af, wie er in dat geval moet betalen.

Soms doet de burgemeester zelfs een goed woordje voor zijn gemeenteleden die in een andere gemeente voor bedelarij zijn aangehouden, zoals blijkt uit zijn brief d.d. 8-1-1847, aan de Officier van Justitie te Arnhem:

Van 't Hul zijn beide zoontjes zijn wegens bedelarij onder Nijbroek opgezonden. Ik weet niet anders dat deze kinderen zich anders aan

bedelarij schuldig maakten en dat zij met Nieuwjaarswensen buiten deze gemeente in het aangrenzende Nijbroek zijn gekomen om welke reden ik de vrijheid neem U Edelgeb. te verzoeken het daarheen te willen rigten dat zij niet naar de Ommerschans gezonden - maar alleen met gevangenisstraf gestraft mogen worden.

Maar soms gebeurde het dat een inwoner van de gemeente zich dusdanig misdroeg dat de burgemeester op plaatsing in de Ommerschans aandrong, zoals blijkt uit zijn brief d.d. 23-3-1844 aan het Districtcommissaris:

Hij is een luie brutale inwoner dezer gemeente, die herhaaldelijk door den veldwachter gewaarschuwd is om zich niet aan bedelarij, waarvan hij veel gebruik maakte, aan te geven. Welke waarschuwing door hem zeer brutaal met vloeken en tieren worden beantwoord, zoodat er mijnes inziens, ofschoon deze Gemeente de kosten moet betalen, geen termen bestaan om hem bij den Minister voor hem ontheffing van de overbrenging naar de Ommerschans te vragen.

Deze man is ook inderdaad in de Ommerschans geplaatst geweest. Met de buurtgemeente Heerde waren er ook wel moeilijkheden over bedelarij.

Op 5-6-1830, schrijft de burgemeester van Epe aan zijn collega in Heerde:

Zoo even wordt door den veldwachter aangebracht de bekende bedelaarster Mekke, welke hij onder deze gemeente bedelende gevonden heeft met Engelsche Stine uit Wapenvelde. Dit is tegenwoordig dagelijks het geval met bedelaars uit Uedelgestrengede Gemeente en ik neem derhalve de vrijheid Uwedelgestrengede nogmaals te verzoeken zoo veel mogelijk daartegen te willen zorgen, want Uwedelgestr. gevoelt het moeilijke en onaangename wanneer er door den veldwachter menschen opgebracht worden om dezen weder derzelve los te laten. Zoodat ik verplicht zal zijn voor het vervolg dezulken naar Ommerschans op te zenden.

Het heeft waarschijnlijk weinig geholpen, want nog geen jaar later op 16-3-1831, opnieuw een brief naar Heerde:

Daar ik dagelijks menigvuldige klachten krijg van ingezetenen mijner gemeente over de steeds toenemende bedelarijen van armen uwer gemeente, zoo zie ik mij genoodzaakt daartoe strengere maatregelen te bezigen dan sedert eenige tijd plaats hebben gehad. Voor en al echter voor ik daartoe overga heb ik gemeend Uedelgestrengede van dit voornemen kennis te geven teneinde zoodanige maatregelen te nemen dat zulks een einde neemt. Ik heb dit temeer

noodig geoordeeld omdat de opzending naar Ommerschans veel kosten veroorzaakt die wellicht door een waarschuwing kunnen voorkomen worden.

Maar de burgemeester wil zijn buurgemeente toch niet overal mee belasten, getuige zijn schrijven in 1843 aan de Officier van Justitie in Arnhem:

Ik heb de eer Uwedelgestrenghe op te zenden eene in deze gemeente vagebonderend vrouwspersoon hebbende twee kinderen, welke onder verdenking ligt voor tarwe te hebben gestolen van het land van H. Ruys, blijkens nevensgenoemde procesen-verbaal.

Zij geeft op dat zij thans in Heerde woont, doch dit is slechts voorgegeven daar zij dezen zomer ook al onder Vaassen in deze gemeente heeft gezworven tot schrik van de ingezetenen want dan ging zij des nachts in ledige schaapskooien om den nacht door te brengen.

De verpleeg- en andere kosten der geplaatste bedelaars in Ommerschans werden eens per jaar gedeclareerd. De verpleegkosten bedroegen f. 35.— per verpleegde per jaar, terwijl per jaar per verpleegde f. 15.— kledingkosten werden gerekend. Aan het begin van het jaar betaalde de gemeente een voorschot van f. 50.—. Dit ging niet altijd van harte zoals moge blijken uit de begeleidende brief d.d. 13-1-1847, waarbij het voorschot wordt overgemaakt en waarbij de burgemeester eindigt met:

Terwijl ik van deze gelegenheid gebruik maak UEd. kennis te geven dat de Gemeenteraad zwaarigheid begint te maken in het vervolg deze post te voldoen.

Als in de loop van het jaar de definitieve declaratie was ontvangen, begon het getrek om de kosten. Want lang niet alle verpleegden hadden volgens de betalende gemeente hun "domicilie van onderstand", d.w.z. hun verblijf, daar. Zo werd over 1846 voor 6 geplaatste bedelaars totaal f. 261.79, gedeclareerd, maar minstens drie daarvan zouden hun domicilie van onderstand niet in Epe hebben. Maar andere gemeenten zaten met hetzelfde probleem, zodat er over de vraag "Wie zal dat betalen" soms langdurig correspondentie werd gevoerd. Als voorbeeld: Een 21-jarige vrouw wordt in Apeldoorn opgepakt wegens bedelarij en naar de Ommerschans overgebracht.

Haar moeder woont in Epe en wordt ondersteund door de diaconie in Vaassen. De gemeente Epe, benaderd door Apeldoorn omtrent de kosten, vraagt de diaconie in Vaassen. Deze antwoordt echter dat zij:

de moeder hebben bedeed en begraven, maar dat de dochter geen domicilie heeft in Epe maar in Apeldoorn.

In 1848 bedroegen de totale kosten f.273.63. Hieronder waren een 26-jarige moeder en haar baby van 4 maand, respectievelijk aangeduid als "zoogende moeder" en "jonkheid". Het kind overleed aldaar na plm. een jaar, de moeder kwam na vier jaar vrij. Bij een andere verplegende staat de aantekening: "lamme arm f.85.—", waar deze f.85.— betekent is niet goed duidelijk want dit bedrag wordt niet opgevoerd bij de totale kosten. Het sterftcijfer onder de verpleegden lijkt vrij hoog, geregeld komt men de aanduiding "overleden" tegen. De verblijfsduur is zeer verschillend maar belooft toch vaak drie á vier jaar. Eén keer is er sprake van een ontvluchting van een Eper verpleegde, zijn opsporing en terugbrenging wordt verzocht, maar of hij gevonden is, heb ik niet kunnen nagaan.

Het transport van bedelaars voor Hoorn moest, blijkens een aanschrijving van de Hoofdschout d.d. 19-7-1823, van plaats tot plaats door veldwachters tot Hardewijk gebeuren en vandaar per schip naar Hoorn.

Maar ook het transport van bedelaars naar Ommerschans gebeurde vaak van plaats tot plaats. Dit gaf dan weer aanleiding tot gekrakeel over de kosten.

Op 24-6-1823 declareert de schout van Epe met betrekking tot het transport van

Zes invalide bedelaars van Epe naar Apeldoorn voor voeding
transport van Epe naar Apeldoorn f.1.50 per uur
buitengew, kosten van een wagen besp. met twee paarden

f. 1.70

f. 4.50

f. 3.00

Totaal 9.20

In 1839, als er eens weer een verschil tussen Epe en Apeldoorn over transportkosten is, vraagt de burgemeester van Epe zich af waarom Apeldoorn de mensen niet meteen naar Zwolle heeft gebracht. Hij is van mening dat de gemeenten waar de sujetten hun domicilie hebben, ook de kosten voor hun rekening moeten nemen!

D.d 27-6-1841, schrijft de burgemeester van Epe een brief aan zijn ambtgenoot te Arnhem over vervoerskosten in januari d.a.v. gemaakt. Hij maakt van de gelegenheid tevens gebruik om zijn collega te melden dat z.i. de politiebediende Bazeel uit Arnhem, die het bewuste transport uitvoerde, zeer ongeschikt is voor het begeleiden van mensen die naar de Ommerschans moeten worden gebracht.

Uit hoofde hij zich steeds te buiten gaat aan het gebruik van sterke drank, hij de burgemeester bedreigde om een kar te krijgen en hij mishandelde die hij begeleidde.

Duidelijk is wel dat bedelarij en landloperij niet konden worden opgelost door de overtreders op te bergen. daarvoor waren sociale veranderingen en verbeteringen nodig die er voor gezorgd hebben dat we nu vreemd opkijken tegen de toen heersende omstandigheden

L. van den Bremen.

1): Enige literatuur over de Koloniën van Weldadigheid.

C.A. Kloosterhuis, De bevolking van de vrije koloniën der Maatschappij van Weldadigheid. (Zupthen 1978)

J.D. Dorgelo, De koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid. (Assen 1964)

R. Berends, A.H. Huijssen jr., R. Mens, R. de Windt, Arbeid ter disciplineren en bestraffing; Veenhuizen als onvrije kolonie van de Maatschappij van Weldadigheid. (Zutphen 1984)

Jacob van Lennep, Nederland in den goeden ouden tijd (spec. bezoek aan de Ommerschans).

W.H. Nagel, Het werkschuwe tuig. (Alphen a.d. Rijn 1977)

Ds. J.A. Prins en de Eper gemeentewoning (4)

Van 1945 tot 1970

Leek het er in de eerste jaren na de oorlog nog op, dat de EGW haar activiteiten op de oude voet zou kunnen voortzetten, al vrij spoedig bleek dit steeds moeilijker te worden, omdat de overheid zich in toenemende mate ging bezig houden met het sociaal-culturele werk in ons land. Het moest geordend en professioneel aangepakt worden. De zorg voor de jeugd buiten schoolverband, voor de bejaarden, voor hen die (te) weinig onderwijs hadden genoten, voor de mindervaliden, voor de reclassering van delinquenten, voor recreatie, enz. moest in handen komen van beroepskrachten. De kosten kwamen ten laste van de overheid.

Er kwamen club- en buurthuizen en ook de kerken zochten (en vonden) lokaliteiten voor hun leden waar vergaderingen en ontspanningsavonden konden worden gehouden.

Er waren meer oorzaken die het werk van de EGW steeds meer bemoeilijkten:

De busverbindingen met Apeldoorn en Zwolle en (in mindere mate met Deventer) werden ook in de avonduren zodanig uitgebreid, dat vele dorpsgenoten naar deze plaatsen gingen om daar de schouwburg of de bioscoop te bezoeken.

Radio en later televisie brachten zoveel informatie en verstrooiing, dat menigeen het volgen van deze programma's prefereerde boven de gang naar de gemeentewoning.

Er was in de eerste tijd na de bevrijding een groot gebrek aan brandstof. In 1946 werd in de tuin van de EGW een aantal bomen gekapt. Op last van het Bureau van Distributie van hout moesten de stammen als werkhout en de rest als brandhout worden verkocht.

In deze aflevering doen wij verslag van de pogingen van het bestuur om een bescheiden plaatsje in de Eper samenleving te behouden. Maar ook de bereidheid om die activiteiten die de oorspronkelijke doelstellingen van ds. Prins - het bevorderen van het godsdienstig en sociaal-culturele leven van de bevolking van Epe - te delen met of over te dragen aan instellingen die hiertoe professioneel en financieel beter in staat waren. We denken hierbij bijvoorbeeld aan de overdracht van de bibliotheek aan de Openbare Leeszaal. De beslissing daartoe was voor het bestuur erg moeilijk, omdat de bibliotheek altijd heel goed gefuncioneerd had en als essentieel werd beschouwd.

Wij bespreken nu eerst de

EGW-avonden

Voor de eerste avonden na de bevrijding bestond grote belangstelling, vooral voor de lezingen over het recente oorlogsgebeuren. Voor de lezing van kapitein Tas over "Verblijf van de Hollanders in Engeland gedurende de oorlogsjaren" en voor het aangrijpende verhaal van ds. N. Padt over: "Verblijf in het concentratiekamp Dachau" was de zaal uitverkocht. Maar lezingen over een filosofisch, pedagogisch en religieus onderwerp werden maar matig bezocht en tenslotte eigenlijk alleen door een groepje "oude getrouwen".

In het jaarverslag 1945-'46 constateerde het bestuur al: "De laatste gemeentewoningavonden hadden beter bezocht kunnen worden, maar gezien de vele uitvoeringen en uitgangsavonden in Epe, is dit wel te begrijpen". En in het jaarverslag 1946-'47 lezen we: "Het dient gezegd, dat de belangstelling hiervoor (de EGW avonden) groter kon zijn. Het is waar, in de stroom van uitvoeringen en films neemt de EGW maar een zeer bescheiden plaatsje in. Toch wordt getracht op cultureel en zedelijk gebied altijd iets goeds te geven en daarom waagt het bestuur het een beroep te doen op al degenen, die belangstelling voor zoiets hebben, deze avonden eens te komen bezoeken".

Het bestuur deed zijn uiterste best om avonden te organiseren met lezingen over onderwerpen waarvoor, naar men hoopte, brede belangstelling zou bestaan. Met een aantal lezingen en films lukte dat inderdaad: lezingen met films of dia's over allerlei landen, bijv. over Canada en Australië (emigratie), over Volkshogescholen, walvisvaart, interplanetair verkeer, atoomenergie (door Willen Vogt), ballonvaart (door de heer en mevr. J. en M. Boesman), over Indonesië (door ds. W.F.H ter Braak), over de luchtvaart (door A. Viruly), een causerie over oud-Epe (door A. Brouwer), een voordracht van de oud-Epenaarse Clara Lennart

(schrijfster), trokken een vrij groot aantal bezoekers, zulks in tegenstelling tot filosofische en religieuze onderwerpen. Ook werden lezingen georganiseerd samen met de Natuurhistorische vereniging, met de Vereniging van Vrijzinnig-Hervormden, met de Bond van Plattelandsvrouwen en Ampt Epe.

Het 40-jarig bestaan van de EGW werd op 21 okt. 1952 herdacht. Aanvankelijk had het bestuur deze dag stil willen laten voorbijgaan, omdat kort daarvoor het bestuurslid, mevr. W.C.A. Holkeboer-Halter, die nog bij de oprichting van de EGW aanwezig was geweest overleden was.

Maar toen bekend werd, dat verschillende belangstellende leden moeite deden deze dag toch te gedenken, voelde het bestuur zich gedwongen 's middags een receptie en 's avonds een enigszins feestelijke herdenkingsbijeenkomst te organiseren.

Op de receptie kwamen vertegenwoordigers van verscheidende verenigingen uit Epe feliciteren en kwam ds. J.L. Faber, als woordvoerder van het comité dat zich gevormd had, naar voren en bood het bestuur namens vele verenigingen en particulieren een bedrag aan geld aan voor de aankoop van een goede concert-piano. De namen van de schenkers staan vermeld in een fraai album, vervaardigd door de heer Joh. Kwakkel, Gzn.

Aan het avond-programma werkten mee het Eper Jeugdtoneel, een muziek-trio, het Veluws Kamerkoor en de voordrachtskunstenaar Aalt van Vemde.

Programma

van de herdenkingsavond van het 40-jarig bestaan
van de

Eper Gemeente Woning

21 October, 's avonds 8 uur

„EPER JEUGDTONEEL”

Een eeuw achter

spel in 2 bedrijven door Godfried Bomans.

Personen:

Pim	Toon Reezigt
Ans	Nel de Vree
Vader	Theo Ruytenbeek
Moeder	Marie Kwakkel

TRIO SONATA Opus 1 No. 1

J. Loeillet

F. W. Koot	viool
M. H. ter Braak—Derksen	viool
A. Grundlehner	piano

„HET VELUWS KAMERKOOR” o. l. v. Henk Dul

Piano: J. van Dalen

Cantique de Jean Racine

G. Fauré

Pauze

Voordrachtskustenaar A. VAN VEMDE

Onderwerp: De drie Ringen, fragment uit het Toneelspel „Nathan de Wijze” van Gotthold Ephraim Lessing.

„HET VELUWS KAMERKOOR”

Du bist's dem Ruhm und Ehre gebühret

Jos. Haydn

Abendlied zu Gott

By de herdenking
van het
Veertigjarig
Bestaan
der
E.G.W
op 21 October 1952

werd een geschenk aangeboden door :

"de eerste bladzijde van het album"

In 1958 nam het bestuur contact op met de Culturele Raad van Gelderland over het organiseren van tentoonstellingen in de EGW. Het overleg leidde ertoe, dat in 1958 en in de volgende jaren in de gemeentewoning tentoonstellingen werden gehouden over cultuur en kunst. Daarvan noemen we hier: "Prenten aan uw wand", "Gezicht op de mens", "Goede Sier" en "Ziet u nu zelf". Apart noemen we nog de tentoonstelling van schilderijen uit het bezit van Epenaren. De belangstelling voor deze tentoonstellingen die in het zomerseizoen werden gehouden (met het doel ook vakantiegangers aan te trekken) was, op een enkele uitzondering na, minder groot dan het bestuur verwacht en gehoopt had.

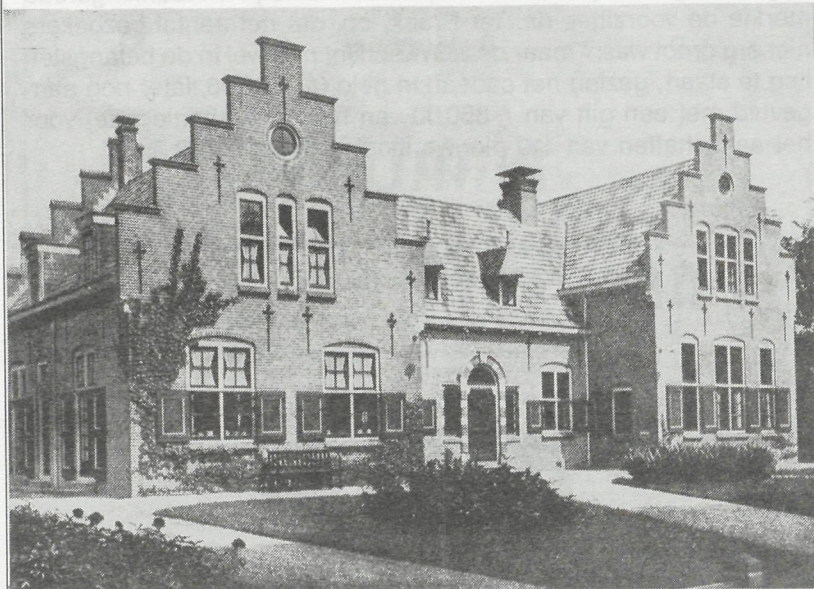
Het 50-jarig jubileum werd op 22 okt. 1962 op sobere wijze gevierd. 's Middags werd een receptie gehouden en 's avonds een herdenkingsbijeenkomst, waaraan medewerkten "Ons Kerkkoor", een strijkje en de voordrachtskunstenaar E.D. Bolman. Bovendien werd

een cantate uitgevoerd door de sopraan mevr. A. Smit-Tuyten met begeleiding van piano en strijkorkest. In zijn herdenkingsrede merkte de voorzitter, ds. Ter Braak, op, dat het aantal bezoekers niet erg groot was, "maar de EGW schijnt nog wel in de belangstelling te staan, gezien het cadeau in geld (f 1363.00, later nog aangevuld met een gift van f 350,00 van het St. Anthoniegilde) voor het aanschaffen van 110 nieuwe stoelen in de Grote Zaal".

HERDENKINGS A V O N D

} ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van }
 } DE EPER GEMEENTEWONING }
 } op maandag 22 oktober 1962, om 8 uur }

1. Welkomstwoord	Voorzitter	
2. a. Benedictus (A. Bruckner)		
b. Mijn vrede geef Ik U (Fr. Schubert)	Te zingen door "Ons Kerkkoor"	
3. Herdenkingsrede	Voorzitter	
4. Kamersonate op. 2, nr. 4 (A. Corelli)	Mevr. C.A. Schudel-Roosenschoon	
adagio - allegro - grave - giga	De heer F. Koot	viool
	Mej. H.E. Schepp	cello
	De heer C.L. Schepp	piano
5. a. De dieren		
(gedicht van A. van der Leeuw)	Voordracht door de heer	
b. De kathedraal (A. van der Leeuw)	E.D. Bolman, Zwolle	
P A U Z E		
6. a. Sonate voor fluit en piano	De heer N. de Mooy	fluit
(B. Marcello)	De heer C.L. Schepp	piano
adagio - allegro - largo - allegro		
b. Sonate a tre (W. de Fesch)	De heer A. Hartkamp	viool
largo - allamanda - giga	De heer F. Koot	viool
	De heer C.L. Schepp	piano
7. De nood van Sinterklaas (F. Timmermans)	Voordracht door de heer	
	E.D. Bolman, Zwolle	
8. Cantate:	Mevr. A. Smit-Tuyten	sopraan
"Nichts soll uns scheiden von	Mevr. G.M. van Loenen-	
der Liebe Gottes (D. Buxtehude)	Van Goeverden	piano
	Mevr. C.A. Schudel-	} strijk-
} orkest
	Roosenschoon	
	Mej. H.E. Schepp	
	De heer A. Hartkamp	
	De heer W. Kamphuis	
	De heer S. Vervoort	
	De heer Joh. van Vemde	
	De heer F. Koot	
	o.l.v. de heer H. Rekers)	
9. Slotwoord	Voorzitter	

De Eper Gemeentewoning

EEN SIERAAD EN EEN KOSTELIJK BEZIT

Als de vreemdeling in Epe door de Stationsstraat wandelt, fietst of „bromt” valt zijn oog op het mooie gebouw met de trapgeveltjes en dan wordt hem meteen een raadseltje opgegeven.

Is 't een tehuis voor ouden van dagen, een school, een museum? 't Is allemaal mis. 't Is de Eper Gemeentewoning, het kostelijke geschenk van wijlen Ds Prins aan de kerkelijke gemeente van Epe. Nu weet u vreemdeling, nog niet veel, want die naam zegt u nog niets; de geboren Epenaar echter zeer veel.

Voor het Eper gemeenschapsleven is de E.G.W. zeer belangrijk, want ze vervult zo ongeveer de functie van Dorpshuis. 's Winters worden er lezingen gehouden, die voor 40 ct voor iedereen toegankelijk zijn. Zangkoren houden er hun repetities.

Alle vrijzinnig-godsdienstige organisaties vinden er een tehuis. Iedere fatsoenlijke zuigeling brengt er eens per 14 dagen een bezoek aan het consultatiebureau. Jonge middenstanders studeren er voor hun diploma. Een groep schakers levert er felle strijd en produceert er, evenals de kerkeraad, dichte rookwolken. De gemeenteraad, ook in rook gehuld, neemt er wijze

besluiten en bij gebrek aan een trouwzaal in het Gemeentehuis, worden de huwelijken gesloten in de Gemeentewoning. En dan worden er vele vergaderingen gehouden door allerlei verenigingen en instanties en dit alles tegen zeer matige tarieven, wat mogelijk is, doordat de schenker van het gebouw ook nog een kapitaal aan de Stichting heeft nagelaten. Er is ook een uitleenbibliotheek aan verbonden, maar die leent alleen uit, als u weer weg bent en de Eper mensen weer tijd hebben om te lezen. Vreemdeling, u ziet dus, dat dit sieraad voor Epe ook een belangrijke functie vervult in 't culturele leven van ons dorp. Wij, Epenaren, zijn trots en zuinig op dit kostelijk geschenk, dat in 1912 gebouwd werd door de architect Van Nieukerken, die ook het Indisch Instituut (het vroegere Koloniaal Museum) in Amsterdam bouwde.

Als u dit hebt gelezen, is voor u een raadsel opgelost en zult u Epe benijden om dit rijke bezit. Zie ik nu een vreemdeling passeren zonder vraagteken op het gezicht, dan weet ik, dat hij dit artikeltje onder de ogen heeft gehad en ben ook ik voldaan.

De Directeur van de E.G.W.,
R. Geerts.

"Vreemdelinggennieuws"

In 1960 nam het bestuur nog een ander initiatief: het houden van ontmoetingsavonden. De beoefenaars - van hoog tot laag - van verschillende beroepen "een beter begrip van elkaars werk te geven en meer waardering daarvoor dan te kweken. Met dat doel gaat het bestuur bijeenkomsten organiseren, waaraan iedereen zal kunnen deelnemen en waarvan verwacht wordt, dat ze verhelderend zullen werken en aan de samenleving ten goede zullen komen door het wegnemen van scheidslijnen en versterking van bindende elementen", aldus het Veluws Nieuws van 1-11-1960.

Door een deskundige uit een bepaald beroep werd eerst een inleiding gehouden, waarna groepen werden gevormd waarin de inleiding werd besproken en vragen konden worden geformuleerd. Deze vragen werden, na een pauze, beantwoord door een forum.

Contacten werden gelegd met het bedrijfsleven, kunstenaars, geestelijke verzorgers, ambtenaren, artsen, politie, onderwijzers, enz. Enkele van deze avonden werden gehouden, aanvankelijk met een goede opkomst, maar op den duur taande de belangstelling zodanig, dat het bestuur tot zijn spijt ook deze activiteit moest beëindigen

In 1965 verzuchtte de voorzitter: "Het werk van de EGW is veranderd, we moeten nieuwe wegen zoeken, maar welke?"

Waar dit alles onherroepelijk toe moest leiden, hopen we in de volgende aflevering te bespreken.

Het bestuur

Van 1947 tot 1949 was ds. W.F.H. ter Braak als geestelijk verzorger werkzaam bij de militairen in Indonesië. Het voorzitterschap werd in die jaren waargenomen door de heer L. van Dijk.

In 1948 volgde mej. G. Vennik mej. J. Westerink op die wegens huwelijk aftrad als bestuurslid.

In 1952 overleed mevr. W.C.A. Holkeboer-Halter die vanaf 1937 penningmeesteresse was geweest. In hetzelfde jaar vertrok de heer L. van Dijk naar Doldersum. Deze werd vervangen door de heer R. Paasman.

Moeilijker was het een bekwame penningmeester te vinden. Immers: sociale lasten, verzekeringen en belastingen stegen fors, onderhoud, reparaties en noodzakelijke vervangingen konden bij lange na niet uit de slinkende inkomsten bekostigd worden. Die inkomsten bestonden hoofdzakelijk uit opbrengsten van de EGW-avonden, donaties en zalenverhuur. En uit ideële overwegingen kon het bestuur maar node besluiten de prijzen van de zaalhuur te verhogen. Gelukkig bleek de heer A. Wagenvoort bereid de lastige klus van penningmeester op zich te nemen. Door een zuinig en deskundig beheer slaagde hij erin de exploitatie sluitend te krijgen zonder de reserve uit te putten.

In 1953 meende mevr. G. van Twisk-Slagter haar bestuursfunctie te moeten overdragen aan een jongere kracht, dit werd mej. M. Kwakkel. Door de vele werkzaamheden verbonden aan de overdracht van de bibliotheek aan de Openbare Uitleen Bibliotheek (later Openbare Leeszaal) werd het bestuur tijdelijk uitgebreid met mevr. R. Bonhof-Poll Jonker en ds. J.L. Faber die namens de EGW zitting hadden in het voorlopig bestuur van de OUB. In 1958 overleed ds. Faber en mevr. Poll Jonker stelde zich niet weer herkiesbaar. Het bestuur besloot deze vacatures niet weer op te vullen.

In 1962 trad mevr. M. Nieuwenhuizen-Kwakkel af en haar plaats werd ingenomen door mevr. A. Ordelman-Wagenaar.

Tot die tijd waren de directeuren tevens bestuurslid geweest. Hieraan kwam in 1962 een einde, zodat er een plaats vrij kwam voor een nieuw bestuurslid. Dit werd de heer H. de Graaf.

In 1965 trad de heer Wagenvoort af als penningmeester en werd opgevolgd door de eveneens bekwame en deskundige heer L. Veldwijk.

Mej. J. Westerink volgde in 1967 mej. G. Vennik op en in 1969 ds. H. van Nieuwenhuize de heer H. de Graaf.

Ds. Ter Braak, die gedurende bijna 35 jaar op zijn eigen karakteristieke wijze als voorzitter had gefungeerd, achtte in 1970 de tijd gekomen om zijn werkzaamheden voor de EGW te beëindigen. Met grote waardering voor alles wat hij in die functie had verricht, werd afscheid van hem genomen. In zijn plaats werd de heer J. Kannegieter tot bestuurslid benoemd, terwijl de heer Joh. van Vemde de nieuwe voorzitter werd. In 1950 vertrok de directeur van de gemeentewoning, de heer R. Geerts naar Santpoort. De heer M. Bos werd zijn opvolger. Hij bekleedde deze functie tot 1966, waarna zijn echtgenote het werk als beheerster overnam, tot volle tevredenheid van het bestuur. In 1973 nam zij afscheid. Tot nieuwe beheerders werden benoemd de heer en mevr. W. Bosma. Zij bleven tot aan de overdracht van de gemeentewoning aan de gemeente Epe in dienst. Mevr. Bosma werd door de gemeente in gelijke functie gehandhaafd.

Van EGW-uitleenbibliotheek naar Openbare Leeszaal

Na de oorlog werd de bibliotheek zo vlug mogelijk weer voor gebruik gereed gemaakt, de vraag naar boeken, zowel door de jeugd als door volwassenen was bijzonder groot. Men vroeg speciaal naar meer moderne boeken. Maar het bestuur had maar weinig geld beschikbaar voor de aankoop van nieuwe boeken. Daarom werd er een beroep gedaan op de begunstigers om een of meer Nederlandse boeken, uitgegeven na 1935, voor de volwassenen en voor de jeugd te schenken aan de bibliotheek. En aan dit verzoek werd ruimschoots gehoor gegeven.

In 1952 namen B. en W. contact op met het bestuur om de mogelijkheid bespreken te tot het stichten van een Openbare Leeszaal, voorlopig Openbare Uitleen Bibliotheek. Na een gesprek van beide bestuuren met een vertegenwoordiger van de Centrale Vereniging voor Openbare Leeszaalen en Bibliotheken, zegde De EGW alle medewerking toe, in het belang van de gehele Eper gemeenschap. Het was een moeilijke beslissing, want men begreep, dat men daarmee een zeer belangrijk deel van haar werk uit handen gaf. In de notulen lezen we: "Waar door de stichting van deze O.U.B. die eerlang door die van

een O.L. gevolgd moge worden een deel van het werk der EGW in de toekomst door anderen zal worden verricht en dan in veel grotere omvang en betekenis dan door ons kan worden verricht, zien wij met grote belangstelling naar de verdere ontplooiing van dit bibliotheekwerk uit en wensen de 7 wijzen een enthousiaste en vruchtbare werkzaamheid toe". De "7 wijzen" vormden het voorlopig bestuur, bestaande uit 4 vertegenwoordigers van de EGW (de heren Ter Braak, Van Vemde, Bos en mej. Vennik), de heer Witteveen namens de Gereformeerden, de heer Beek namens de Katholieken en de heer Van Amerongen als vertegewoordiger van de Orthodox-Hervormden.

De EGW stelde voorlopig haar leeszaal met de gehele bibliotheek beschikbaar. De aanpassing en de inrichting ervan zou door de EGW betaald worden. Zodra er Rijkssubsidie zou worden verkregen, zou de OUB huur betalen voor de zaal en voor de verlichting en verwarming. In Vaassen werd voorlopig een buitenpost ingericht, vertegenwoordigd door een tweetal bestuursleden uit Vaassen.

In 1953 werd het bestuur van de EGW uitgebreid met twee leden, nl. ds. J.L. Faber en mevr. R. Bonhof-Poll Jonker die zitting zouden nemen in het OUB-bestuur in plaats van de heren Ter Braak en Bos. De Rijkssubsidie werd verleend en getracht zou worden zo spoedig mogelijk een eigen gebouw te verkrijgen.

Op zaterdag 22 september opende burgemeester C.N. Renken de Openbare Uitleen Bibliotheek in de Eper Gemeentewoning.

Gedurende negen jaar heeft de O.U.B. gebruik gemaakt van de accommodatie van de gemeentewoning. In sept. 1965 verhuisde de bibliotheek naar het nieuwe gebouw op de Platvoet. Bij de ingebruikneming bood de EGW als geschenk een kruik aan, vervaardigd door de bekende pottenbakker F. Slot.

De vertegenwoordigers van de EGW in het bestuur van de O.U.B. hadden zich daaruit geleidelijk teruggetrokken.

Het jeugdwerk

De verwachting dat het jeugdwerk na de oorlog weer in volle omvang zou worden hervat, werd niet bewaarheid. Aanvankelijk schreef men dit toe aan het gebrek aan materialen en aan leiders en leidsters, maar de eigenlijke oorzaak lag aan de veranderende houding van overheid, verenigingen en clubs ten opzichte van de jeugd, zoals we in de inleiding schreven. Door subsidie van de overheid konden de diverse groeperingen de bij hen behorende jeugd op den duur in eigen lokaliteiten opvangen.

Alleen jeugdclubs van de Grote Kerk bleven nog jarenlang gebruik

maken van de gemeentewoning.

Al in 1946 was er een commissie gevormd die tot doel had de jeugd des avonds zo veel mogelijk van de straat te houden. Een verzoek van deze commissie om op zondagavond de Grote Zaal beschikbaar te stellen om daar de jeugd op aangename wijze bezig te houden, werd gaarne ingewilligd. Deze goedbedoelde poging werd geen succes en werd na enige tijd gestaakt.

In 1956 werd een tweede poging gedaan om de jongeren boven de 16 jaar op zondagavond van de straat te houden door het organiseren van z.g. instuifavonden, ditmaal georganiseerd door de Commissie Jeugdvorming buiten schoolverband, men verzocht en verkreeg de Grote Zaal ter beschikking. De jeugd kon er tafeltennissen, sjoelen, schaken, dammen, enz. Maar ook dit experiment bleek op den duur niet levensvatbaar. In 1966 vond men, dat de jeugd zelf mede moest bepalen op welke wijze men kon komen tot de oprichting van een Jeugdsoos waarvoor de jongeren de verantwoordelijkheid zouden dragen, zij het met de hulp en toezicht van een commissie van ouderen. Er werd weer een beroep gedaan op de EGW en het bestuur stelde de vroegere leeszaal ter beschikking tegen een redelijke huur. De jeugd mocht de zaal naar eigen smaak inrichten onder beding dat er geen schade aan het gebouw zou worden toegebracht. Het eerste jaar verliep alles naar wens. Maar daarna ging de zaak langzamerhand fout. Men hield zich niet meer aan de overeengekomen afspraak en de huur werd slechts gedeeltelijk of helemaal niet betaald. In 1969 had het bestuur van de EGW een bespreking met de Raad van Toezicht, waarbij ook burgemeester Renken aanwezig was. Deze vond dat het peil van de activiteiten veel lager was dan in het begin en eiste strenge maatregelen. Maar het was te laat. In 1970 zegde de Jeugdraad de huur op, en liet de EGW met een fikse huurschuld en een danig beschadigde zaal zitten.

Het bestuur vroeg de gemeente om een schadeloosstelling. In 1973 schonk deze een tegemoetkoming in de kosten voor het herstel van de zaal.

In 1955 verzocht de Kerkvoogdij van de Grote Kerk om achter de gemeentewoning een eenvoudig gebouw voor de vrijzinnige jeugd te bouwen.

In principe voelde het bestuur hier wel voor. Maar de kosten van de bouw en inrichting zouden ten laste komen van de EGW. Dat hield in, dat het reservekapitaal geheel liquide moest worden gemaakt. De Kerkvoogdij zou dan jaarlijks rente en aflossing betalen. Op de vraag, of deze plannen wel in overeenstemming waren met de bedoeling eer-

tijds van ds. Prins, werd geantwoord, dat deze vroeger al eens een deel der statuten notarieel had laten wijzigen, waarin werd opgenomen, dat aan de bezittingen der EGW een andere bestemming mocht worden gegeven, wanneer de tijdsomstandigheden hiertoe noopten. Er werden tekeningen gemaakt en zelfs werd er een voorlopig contract opgesteld. Maar toen bleek, dat de EGW niet voldoende geld beschikbaar kon stellen en dat er bovendien een bouwverbod op de grond achter de gemeentewoning rustte, konden de plannen niet gerealiseerd worden. De Kerkvoogdij kocht toen voor haar diverse groepen "Vijvervreugd" aan.

In het begin der vijftiger jaren organiseerde de EGW op verzoek de eerste schoolconcerten. In 1954 vond het bestuur, dat de organisatie van deze concerten moest worden overgedragen aan een commissie van schoolhoofden. Nadat dit gerealiseerd was, beëindigde de EGW haar bemoeiingen met deze concerten.

Zaalhuur

In juni 1964 stelde het bestuur de volgende (verhoogde) zaalhuur vast:

Hallelujah	f 4.50	per avond
Eensgezindheid	f 4.50	per avond
Mej. V. Essen	f 4.50	per avond
Schaakclub	f 4.00	per avond
Vrijz. Herv. Vr. Ver.	f 7.50	per avond
Plattelandsvr.	f 12.50	per avond
Individuele gevallen Grote zaal	f 15.—	

Hanekamp	f 4.00	per uur
gemeente	f 5.50	per huwelijk
Zandagsschool	f 115.00	per jaar
Mevr. Peters	f 5.00	per avond
Sportkeuring	f 4.50	per avond
Doopsgezinden	f 15.00	per dienst
Bovenzaal	f 7.50	

Het prijsverschil hing vooral af van de vraag welke zaal men huurde en of men al dan niet gebruik maakte van de centrale verwarming.

Zalenverhuur

Niet alleen uit ideële, maar ook uit financiële overwegingen werden de grote en kleine zalen verhuurd aan instellingen en verenigingen wier doelstellingen uiteraard niet in strijd waren met de ideeën van de EGW. Vooral in de eerste jaren na de oorlog was er een groot gebrek aan zaalruimte en werd er druk gebruik gemaakt van de mogelijkheid een zaal gedurende kortere of langere tijd van de EGW te huren. Toen clubs en verenigingen over een eigen lokaliteit konden beschikken en het Huis der Gemeente klaar was, daalde deze behoefte en moest het bestuur ertoe overgaan, zij het met tegenzin, enkele zalen aan commerciële ondernemingen te verhuren.

Volledigheidshalve volgt hier een opsomming van die clubs, verenigingen en instellingen die vanaf 1949 als huurders in de boekhouding van de penningmeester voorkomen:

Zondagsschool, Kerkkoor, Jonge Kerk, Rijzende Kerk, Vrije Voegels, J.G., Vrijzinnige Vrouwenvereniging, Ned. Huisvrouwenvereniging, Bond van Plattelandsvrouwen, ANOZ, Gezondheidscommissie, Consultatiebureau Groene Kruis, Kinderkoor, Wilhelminavereniging, Hallelujah, Eensgezindheid, Heikneuters, Eper Jeugdtoneel, Harmonie, ONA, Soc. Dem. Vrouwenvereniging, Vrouwenclub PVDA, Arbeiderszangvereniging, NVV Vrouwenbond, Mej. Veluwenkamp, Mevr. Peters, Mej. Van Essen, Schaakclub, Damclub, Med. Sportkeuring, BB, NVSH, Doopsgezinden, Jehova's Getuigen, Stromen van Kracht, Gem. Epe (huwelijken en gemeenteraadsvergaderingen), Mid-denstandscursus, Stima, Bejaardensoos, Jeugdsoos, Typecursus, Damcursus, Nat. Hist. Vereniging, Centraal Beheer, Instuif, Judo, Sandrov, Openbare Uitleenbibliotheek, Kamer van Koophandel, Nijverheidsschool voor meisjes, AMD en later Georg Fischer.

(wordt vervolgd)

R. Paasman

Een eerste steenlegging met trieste afloop.

Zoals we in het aardige boekje "Honderd jaar Hervormde gemeente Emst", door M. van den Esschert kunnen lezen, werd door de oud-burgemeester van Epe, de heer G.W. v.d. Feltz, tevens voorzitter van het St. Anthoniegilde en oud-notaris, op 19 maart 1866 de eerste steen gelegd van de Emsterkerk.

In de Apeldoornsche Courant van zaterdag 24 maart 1866, trof ik onderstaand bericht aan over de afloop van deze voor kerkelijk Emst zo belangrijke dag.

"J.I. maandag is in de nieuw gestichte gemeente Emst bij Epe, aan 't kerkgebouw de eerste steen gelegd door den Heer G.W. van der Feltz, het werkvolk is, na eerst een ferme kruik met jenever geledigd te hebben, op een losse stelwagen gaan zitten om naar Vaassen terug te keeren. Nauwelijks op den grintweg gekomen zijnde, heeft de voerman, die waarschijnlijk ook te diep in het glaasje gekeken had, de paarden verkeerd gestuurd, zodat allen van de wagen vielen; onder die personen behoorde ook de veldwachter de Bunte, die overgekomen was om de orde te handhaven; hij is zwaar aan den schouder verwond geworden, en zijn zoon werd geheel overreden, en bleef schier onmiddellijk op de plaats dood; een timmermansknecht uit Apeldoorn heeft bij die gelegenheid zijn been gebroken, en meer anderen zijn min of meer gewond geraakt, terwijl de overigen met de schrik er zijn afgekomen. Al weder een treurig voorbeeld van misbruik van sterken drank!"

Op 26 maart werd hierop middels een niet ondertekend ingezonden stuk gereageerd.

"Daar het bericht, voorkomende in de Apeld. Courant van 24 maart, betrekkelijk 't ongeluk bij gelegenheid van den eersten steen leggen van het kerkgebouw te Emst, gemeente Epe, onjuistheid bevat, meenen wij - door geloofwaardige personen ingelicht - juistheid in de plaats te moeten stellen. Aart van Eek, de voerman van den stelwagen, is een braaf oppassend jongmensch, die nimmer, ook den avond van het ongeluk niet, misbruik maakte van sterke drank, en alléén onvoorzichtig heeft gehandeld, zulk een wagen als vervoermiddel voor personen te gebruiken. De timmerman te Apeldoorn heeft

wel zich aan het been bezeerd - niet dat lichaamsdeel gebroken - terwijl het jeugdig slachtoffer eerst na ruim een uur lijdens, ten huize van Jannes van Werven, onder Epe, is overleden. Ieder ingezetene van Vaassen was op de tijding van het ongeluk ontroerd; wat moet het voor de ouders zijn op die wijze een kind te verliezen, zoo vreeselijk ongeluk op die wijze vermeld te zien? En is de veldwachter van Vaassen van onvoorzichtigheid niet geheel vrij te pleiten, waarlijk, hij heeft dan zwaar genoeg geboet en we vragen: Wat zal hem beter passen: een christelijk medelijden of een onbarmhartig oordeel?"

De trieste werkelijkheid vond ik in het overlijdensregister in het gemeentearchief van Epe:

acte no. 51 20 maart 1866

Aangifte door: Evert Visch, 55 jaar, dagloner en Gerrit van Laar, 63 jaar, bode.

Op maandag 19 maart 's avonds ten acht ure-----

Coenraad Frederik Bunte, geboren en wonende te Vaassen onder Epe, zonder beroep.

zoon van Cornelis Johannes Bunte, gemeenteveldwachter te Vaassen en van diens huisvrouw Everdina Terwel, zonder beroep, mede te Vaassen woonachtig.

in den ouderdom van elf jare ten huize van zijn ouders.....

W. Terwel.

Fabriek van Draaiwerken van W. Steinmann

Het in ons vorige nummer(76) gedane verzoek van de heer A.H.R. Hooiberg uit Leeuwarden om inlichtingen over een Fabriek van Draaiwerken van W. Steinmann, Epe, hebben we doorgegeven aan onze streekearchivaris. Hij is zo vriendelijk geweest enig speurwerk in het archief te verrichten en vond het volgende:

Carl Wilhelm Steinmann, geb. 5 nov. 1852 te Dortmund, R.K., "kunst-draaiër", gehuwd met Maria Anna Hubertina Frederica Dietze, geb. 24 mei 1856 te Dusseldorf, Neuss.

Van hem zijn in 1879 en 1880 kinderen geboren te Arnhem.

Het gezin komt hier in Wissel nr. 645 wonen op 23 juli 1881, komend uit Arnhem.

Hier worden nog vier kinderen geboren.

Het gezin vertrekt weer op 12 juni 1888 naar Hengelo.

Carl Wilhelm Steinmann werd niet gevonden in het kadastrale register van Epe - Oene en is dus hoogstwaarschijnlijk hier niet eigenaar van onroerend goed geweest.

Het huisnummer Wissel 645 is niet tot een huidig nummer te herleiden.

Jaarverslag 1881: In de buurtschap Wissel werd door den heer C.W. Steinmann eene door water gedreven houtdraaiërij opgericht, alwaar alles op het gebied van draaien wordt vervaardigd en welke fabriek zich laat aanzien eene zeer schoone toekomst tegemoet te gaan.

Jaarverslag 1884: ...de fabrieken van houtbewerking van de H.H. Steinmann en Doijer... nemen in omvang toe. *Jaarverslag 1886:* De houtdraaiërij van C.W. Steinmann werkend op waterkracht heeft 5 volwassenen in dienst. *Jaarverslag 1887:* ...de fabrieken van houtbewerking van de H.H. Doijer en Steinmann, welke laatste evenwel zal worden opgeheven,...geven aan vele handen werk.

H. Voorn, De papiermolens in de provincie Gelderland op blz. 492, over de Zuidelijke molen op de Wittebeek te Wissel: Evert heeft vermoedelijk niets gedaan met de molen, die hij in april 1881 verkocht

aan G.P.J. Ockerse, gepensioneerd kolonel van het Indische leger te Arnhem, later te 's-Gravenhage.

Toen deze...zijn onroerend goed in april 1888 liet veilen, heette dit perceel een "fabriek van houtbewerking". Jan Poll Jonker, korenmolenaar te Wissel, werd eigenaar.

G. Kouwenhoven.

Vief en twintig joar

Dit joar bestiet de Historische Vereniging „Ampt Epe“ vief en twintig joar en ofgelopen juni kwam et vief en zeuventigste nummer van eur „Mededelingenblad“ uut.

Dät vief en twintig joarig bestoan is beslis wel een felicitaasje weerd. Veur de Historische Vereniging, mä veural niet minder veur de gemeente Epe. 't Is niet zo muilijk um een vereniging op te richen; iej zuuk een paar mensen die d'r net zo over denk äs iej en kloor is kees. Mä dan koopt de knelpunten pas: hoe mu'j de zaak dreaiende hollen, oew altied weer inzetten en zörge dä'j mensen viendt die de boel leavendig holdt en die ok noar buten loat määken wat der in de vereniging te doende is en die anderen animeert um ok mee te doen.

Ampt Epe is zo gelukkig ewes altied mensen in eur gelederen te hemmen die dät goed ankonnen en nog kunt. En zodoende is t'r ok 't een en ander van de grond ekomen in Epe. A'j denk an „Hagedoorns Plaats“ en de uutstalling in et olde gemeentehuis. En al is dät noe dan wel onderbrach in allerlei stichtingen, „Ampt Epe“ hef toch an de wiege estaon en of en toe et kiend flink loaten schreeuwen um anderen te teunen dät et der was. Zo is d'r een Bibliografie van Epe ekomen en zee heb ezörg dät ons woordenboek uitgegeven kon wodden. En niet te

vergeaten dät de gemeente Epe noe een streekarchivaris hef, samen mit Heerde en Hattem. Doar meuge wie, denk ik, toch wel effen „dank oe wel“ veur zeggen tegen „Ampt Epe“.

Et Mededelingenblad van „Ampt Epe“, doar kunt ze dunk mien, nog wel is een mooiere naam veur bedenken, leaze wule altied mit veule plezier. Der stat stuksies in van vere of en kotbij, of anders ezeg van heel lange eelen mä ok van dinge die nog niet zo lange eelen gebeurd bint. Mä altied de muite van et leazen weerd. En dät veur f 20,- in 't joar, iej begriep niet dät der niet meer mensen lid van bint. De secretaris W. van Putten, Hoofdstraat 80 schrif oew graag in äs lid. Veur de olde Epenaren: hee woont woar vrogger de „Toko“ van G. J. Gärriksen was. Noe derek doen!

*t Mut mien wel van 't hättē dä'j soms de indruk krieg dät der meer niet geboren Epenaren lid bint äs mensen die der geboren en getogen bint. wellich hef dät ok te maken mit et feit dä'j iets pas goed goat waarden a'j der vot bint, in ons geval is dät denk ik wel zo. Of ä'j niej in een plaats koopt en oew allerhande dinge opvalt die degene die der

altied al ewoond hef, heel ge-
woon viendt. Noe bint der men-
sen die zek: „Wat kan mien al
die olde troep schealen, veur
mien is alleent et noe en wat der
kump van belang”. Ik zie dat
toch effen anders. As ie iets niejs
maak giet doar ok al een heel
proces an veurof. Iej wilt b.v.
een kaste maken, dan hej eers
hölt, spiekers, väärve en nog
meer van die dinge eköf en dan
maak iej dat in mekäre. Mit de
geschiedenisse is et net zo. Al-
lerhande dinge die gebeurt
groep in mekäre en zörg der veur
dat der weer wat anders ge-
beurt. En äj noe uutzuk hoe
die dinge in mekäre zatten en
wat der van ewodden is doe'j an
geschiedenis of historie. Zonder
et verleden kan der gien toe-
koms ontstoan.

Wetenschappelijke mensen
goat doar heel diepe in deur, mä
ok äs klein amateurtien ku'j
doar an meedoen en doar ku'j
veule voldoening in vienen. Iej
kunt b.v. oew veurgeslach uut-
zugen, zonder die mensen wan-
nen wule d'r ok niet. Iej zuuk de
doatums van geboren wodden,
trouwen en stäärven op en dan
goa'j veerder. In olde boeken,
akten en kranten zuuk iej zaken
op over die mensen en et veurge-
slach begint veur oe te leaven.
Soms koom iej dan ok achter de
woarheid umtrent verhalen die
al in de familie de rondte deen.
In et leste nummer van „Ampt
Epe” löt onze streekarchivaris,
mijnheer Kouwenhoven doar

een veurbeeld van zien. Hee hef
uut olde akten de eigenaars
opespoord van stukken land in
Ems. En doar kan oew veurva-
der dan ok bieje heurd hemmen.
Zo bint der in 't archief van Epe
alle joargangen vanof 1880 van
de olde „Eper Krante”, heel lea-
zensweerdig.

Mä, zu'j zeggen, ik wete niet
woar of ik beginnen mut. Ik zol
zeggen, stap et archief op et ge-
meentehuus maeis binnen, de
archivaris wil oew graag veer-
der helpen. He4 zijt der um de
päär weaken, een hele weake
lank. Op 't gemeentehuus kunt
ze oe zo zeggen wanneer of hee
der is. Messchien kome wie doar
mekäre nog weais tegen.

De leste honderd joar is veur de
archieven heel belangriek ewes
dat de fotografie ekomen is. De
wäkelijke toestand kan seder-
dien op de plate vaste eleg wod-
den en bewaard blieven. Denk
mä an al die buuksies:... in olde
ansichten”. Wule zaggen ze
zelfs in Duutsländ, uutegeven
deur dezelfde uutgeverije äs de
Nederlandse buuksies.

Zo heb ze ok in Epe in et ge-
meentearchief al een mooie ver-
zameling foto's aneleg, mä ik
denke dat der nog een hoop olde
fot's onder de mensen bint, woar
ze op 't archief ok wel belang-
stelling veur heb. B.v. olde
schoelfoto's, verenigingen e.d.
mä ok van boerenwäark, b.v.
peerde veur de ploeg en dössen
mit de stok, al dat wäark dat noe
niet meer zo gebeurt. Op 't ar-
chief kunt ze een ofdruk van

oew foto maken, iej kunt oew eigen foto dus hollen. Ik denke dä'j ze der een groot plezier mee kunt doen!

Ik geleuve dat Epenaren, of wie der geboren bint of niet en ok as wie der niet meer woont, ons beste mutten doen um van 't verleden iets veur ons noageslach mutten bewaren. Veural in een tied woar allens zo härd veurbiej giët. Wat gisteren nog modern was, is määrn en overmäärn olderwets. Mä der zult

altied mensen blieven die belangstelling heb veur 't verleden. Dät hoof helemoale niet in te hollen dat oew et vandage en de toekoms niet interesseert. Zink ze niet op oldejaarsoavend „In het verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal“?

Mä vuer dat et oldejaarsoavond is bint ule ammoa la lid van de Historische vereniging „Ampt Epe“! Dät zo'k een mooi kedo vienen op eur vijf-en twintigste verjoerdag!

Alve

Boekennieuws

Geschiedenis van het Fraterhuis St. Hieronymus te Hulsbergen

door: A. Klein Kranenburg.

uitg: Heerder Historische Vereniging.

ill.; lit. opg.: reg. f.

In een periode van meer dan twintig jaar zijn de gegevens verzameld uit archiefstukken en studies die informatie bevatten over het Fraterhuis. Omdat de beschrijving uitgegroeid was tot een zeer omvangrijk werk met uitgebreid voetnotenapparaat, werd de publikatie een zeer kostbare aangelegenheid, die helaas voor velen te veel moeite zou kosten te verwerken. Daarom werd de basistekst omgewerkt tot een verhalende beschrijving. Deze basistekst is voor verdere studie aanwezig in het archief van de Heerder Historische Vereniging.

Na een korte beschrijving van de maatschappelijke toestanden op de Oost-Veluwe aan het eind van de 14e eeuw, geeft de schrijver een beeld van de nieuwe geestelijke stroming:

De Moderne Devotie. ± 1380 trad in Deventer de boeteprediker Geert Grote op tegen mistoestanden in de Kerk, dus niet tegen de leer van de Kerk. Het ging om de levenswijze van de geestelijken: geestelijken die gehuwd waren en geestelijken die zich van een inkomen verzekerd hadden. Geert Grote en zijn volgelingen wilden een "nieuwe, vurige vroomheid, een innig godsdienstig leven". Er verrezen fraterhuizen en zusterhuizen en kloosters in Diepenveen, Windesheim, Agnietenberg, Deventer en Zwolle. En vanuit het Fraterhuis in Zwolle begon de geschiedenis van het Fraterhuis Hulsbergen. Op 20 augustus 1407 werd bij akte verklaard door de richter van Veluwe, Ude de Boese, dat Hendrick Bentinck de Ellenhoorn, een stuk van twee morgen had overgedragen aan Gerrit van Kalcker, Peter die Haefsche en Arnoldus van Broickhuijsen. De volgende dag bevestigde Reinald van Gelre de schenking.

De eerste tijden waren zwaar in het Fraterhuis: "die spise was grof, die dranc was dunne". De voornaamste deugden van de Devoten waren arbeidzaamheid, zwijgzaamheid en nederigheid. Grote ondeugden waren ledigheid en gesprekken over "gheruchte der werlt".

Het nieuwe Fraterhuis werd genoemd naar Hieronymus, die in de

4e eeuw de Latijnse bijbelvertaling herzien had en schutspatroom van de Moderne Devotie was.

Hulsbergen had door de jaren heen van 1408 tot zijn einde in 1579 veel te lijden van dijkdoorbraken van de IJssel. De fraters bestreden het water zo veel ze konden.

Dankzij zeer bekwame rectoren groeide het Fraterhuis uit tot een studiecentrum, waarvandaan menige frater elders een leidende functie ging uitoefenen.

Verder werden er de werken van de eerste Devoten bestudeerd en overgeschreven. Een korte opsomming van de bewaard gebleven werken die in 't scriptorium van Hulsbergen geschreven werden, is te vinden op pagina 41.

Door oorlogshandelingen vanaf 1525 en de Reformatie had 't klooster veel te lijden en uiteindelijk werd de administratie sinds 1581 gevoerd door het Hof en de Rekenkamer van Gelderland. Er waren geen fraters meer als bewoners en het huis kwam door tijdsomstandigheden tot verval.

Behalve de namen Monnikbos, Kloosterweg, Ellenhoorn, Kloosterbos is er in Wapenveld nagenoeg niets van Hulsbergen overgebleven. In musea en bibliotheken in Zutphen, Enschede, Arnhem, Den Haag, Luik en Wolfsbüttel doen fraaie handschriften de naam van de Moderne Devotie van St. Hieronymus voortbestaan.

D. te Riele.

Werschema voor de archivaris van het Streekarchivariaat Noord-Veluwe.
20 okt. 1986 - 17 apr. 1987

Week	datum	Hat.	Heer.	Epe	week	datum	Hat.	Heer.	Epe
43	20/10-24/10	x			04	19/01-23/01	x		
44	27/10-31/10		x		05	26/01-30/01	x		
45	03/11-07/11		verlof		06	02/02-06/02		x	
46	10/11-14/11			x	07	09/02-13/02			x
47	17/11-21/11	x			08	16/02-20/02	x		
48	24/11-28/11	x			09	23/02-27/02			x
49	01/12-05/12		x		10	02/03-06/03	x		
50	08/12-12/12			x	11	09/03-13/03	x		
51	15/12-19/12	x			12	16/03-20/03			x
52	22/12-26/12			x	13	23/03-27/03			
01	29/12-02/01	x			14	30/03-03/04	x	x	
02	05/01-09/01		x		15	06/04-17/04			x
03	12/01-16/01			x	16	13/04-17/04	x		

N.B. vanwege de arbeidstijdverkorting is het voor bezoek op de vrijdagen gewenst een telefonische afspraak te maken. Mensen die van ver moeten komen worden geadviseerd ook voor andere dagen even te bellen.

(tel. Hattem 05206-43131, Heerde 05782-3131, Epe 05780-15800)

